

Ľubo Stacho tvorba 1976-2013

Fotografia ako životná cesta

V tomto roku si pripomína svoje okrúhliny slovenský fotograf, výtvarník a pedagóg prof. Ľubo Stacho (1953). Prinášame vám s ním rozhovor, v ktorom sa snaží obzrieť dozadu a otvorene hovoriť o výhrach, ale hlavne prehrách, ktoré zažil na vlastnej koži.

Cesta k umeleckej tvorbe, ale i tvorba samotná býva často trnistá. Ľubo, ako to vlastne celé začalo? Najskôr si študoval na Slovenskej technickej univerzite v Bratislave a potom na pražskej FAMU. Aká bola teda tvoja cesta k fotografii?

O tom, že sa dá študovať fotografia som na gymnáziu nemal ani potuchy. Musel som vyštudovať stavbarinu, aby som sa dozvedel, že existuje FAMU a tam štúdium fotografie. Na Bernoláku v Bratislave, kde som býval, sme mali vynikajúci fotokružok, ktorý mi umožnil veľký pokrok vo fotografii. A potom tu bol ešte handicap, že môj otec trval na odchode ruských vojsk. Po roku 1968 sa s takýmto posudkom na prísne výberovú školu nedalo dostať. Skončil som talentovo prvý, ale nezobrali ma, pán profesor Šmok mi potom umožnil o rok neskôr študovať externe.

Začínal som ako dokumentárny fotograf, napríklad projektom o študentoch na internáte, o bitúnku, o lazoch a baníkoch. Po skončení FAMU nastal posun. 70. a 80. roky v slovenskom umení, myslím v tom undergroundovom, sa niesli v duchu konceptuálneho umenia. Antonín Dufek, jeden z najznámejších českých fotografických kurátorov, ktorý viedol zbierku fotografie v Moravskej galérii, v tom čase napísal, že som prišiel s konceptuálnym dokumentom. Takýmito projektmi boli napr. „Dom mesta 1“, „Dom mesta 2“. Vďaka konceptu som sa spoznal s Rudom Sikorom, Michalom Kernom, Deziderom Tóthom, s výtvarníkmi, ktorí fotografiu používali na vyjadrenie svojich myšlienok. Koncept ma natoľko ovplyvnil, že som nakon odišiel od dokumentu. Začal som robiť „výtvarné veci“. Moje akčné prejavy boli samozrejme založené na fotografii.

Dom mesta I, 1980 - 81

Študenti, 1974 - 75

Často som používal fotografickú citlivú vrstvu ako metaforu. Odtlačal som na ňu ruky, alebo nohy namočené vo vývojke a ustalovači. Od akčného umenia som sa dostal k inštaláciám, pravdepodobne ako prvý slovenský fotograf. Najväčší ohlas mali dve inštalácie v synagógach: v trnavskej „Plátna spomienok a zabúdania“ a v šamorínskej „Návrat stratených“. Obidva projekty boli venované holokaustu, kde som sa snažil po historickom výskume, v prvom rade sám vyrovnat' s touto tragédiou.

Od architektúry k fotografii. V aktuálnych projektoch ako sú „Dva domy jedného Pána“, „Nová spiritualita“ a „O domoch“ fotografuješ architektúru, ale architektúru fotografuješ aj pre rôzne odborné časopisy. Keďže máš

vzdelanie z oboch oblastí, aký je tvoj vzťah k architektúre dnes? A ako vnímaš vzťah týchto dvoch médií?

Áno, pri fotení architektúry spájam dve vzdelania. Architektúra ako ľudský výtvor ma oslovuje. S fotením architektúry som začal už počas štúdií na technike. Po skončení vojenskej základnej služby som hľadal možnosť ako sa užiť a dostal som príležitosť pracovať ako fotograf architektúry na vtedajšom Zväze slovenských architektov. Okolo roku 1985 som prestal fotiť architektúru a zo zamestnania som odišiel. Odmietol som propagovať „výdobytky socializmu“. K foteniu budov som sa vrátil až v druhej polovici 90. rokov, keď sa na Slovensku začala stavať kvalitnejšia architektúra. V súčasnosti fotografujem nové stavby pre

Slnko môjho ateliéru, 1985

odborné architektonické časopisy, alebo potom sakrálnu a devastovanú architektúru pre svoju vlastnú tvorbu. Baví ma na architektúre sledovať fenomén času, ktorý som tak cielavedome začal rozvíjať v 80. rokoch. V projektoch „Dva domy jedného Pána“ alebo „Nová spiritualita“ je tento časový moment nesmierne dôležitý. Devastácia synagóg a kostolov svedčí o hlbokom úpadku duchovných hodnôt v našej krajine. Devastácia industriálnej architektúry zase o divokej privatizácii, keď sa fabriky rozdávali kamarátom, ktorí

nevedeli vyrábať, produkovať, zamestnávať ľudí, ale jedinú, na čo sa zmohli, bolo rozpredanie strojov a zničenie výroby.

Ako autor si sa vždy pohyboval v rôznych výtvarných disciplínach ako je maľba, video, akčné umenie, inštalácia a fotografia, ale aj teoretická práca je pre teba dôležitá, napríklad monografia Francoisa Kollara, odborné články či nespočetné prednášky pre študentov na vysokých školách. Čo spôsobilo tvoj záujem prekračovať hranice jednotlivých médií?

Každý človek je jedinečný a svojský. Ja som taký, aký som, nedokážem robiť len jednu vec, ale neustále hľadám a skúšam a samozrejme aj prekračujem, čo bolo doteraz zaužívané.

Na Slovensku som sa v 80. rokoch zúčastňoval na neoficiálnej výtvarníckej scéne a odtiaľ prišli impulzy zasahovať sprayom do fotografie, alebo realizovať performance, alebo prvé inštalácie v médiu fotografie. Pre Čechy som bol v tom čase neprijateľný, lebo som si dovoľil prekročiť čistotu fotografického média,

Prečo sme takí?, 1984

ale čas ukázal, že vývoj išiel práve týmto smerom. Áno, aj publikujem, pretože pre fotografiu na Slovensku je to dôležité. Prebral som štafetu od mojich starších kamarátov, ako boli napríklad Vova Vorobjov, a snažím sa aj mladším kolegom kurátorsky pomôcť pri realizácii výstav.

Aké si mal vzory vo fotografii, alebo kto ovplyvnil tvoju tvorbu?

Na začiatku medzi moje vzory určite patrili Josef Sudek, čo sa odzrkadlilo v mojich zátišliach s jabĺčkami, neskôr Martin Martinček, ktorý mi ukázal jedinečnosť regiónu, v ktorom som žil a cestu k dokumentárnej fotografii. Neskôr to už boli svetoví dokumentaristi. A potom znova výtvarníci, ktorí jedinečne narábali s fotografiou, ako napríklad Christian Boltanski. A potom prišiel čas, že som rozvíjal už len svoje témy a neobzeral som sa ani napravo ani naľavo.

Aký fotoaparát momentálne používaš a na aký fotoaparát, čo sa týka kvality, nedáš dopustiť?

Používam Canon EOS 5D Mark II a samozrejme kípovacu kameru TOYO.

Často sa vo svojej tvorbe pohrávaš so symbolikou vzťahov v diptychovej forme. Čím ti tento spôsob skladania vizuálnych posolstiev učaroval?

Mám rád viacvýznamové veci, metaforu, prostriedky vizuálneho jazyka, ktoré sa snažím rozvíjať. Bolo pre mňa čarovné hľadať spojenie dvoch vecí, ktoré potom kdesi nad oboma fotografiami vytvárali nové posolstvá. Často som mal jednu fotografiu a tú druhú k nej som hľadal nesmierne dlho. Keď sa to podarilo, tak ma vždy prechádzal mráz po chrbte, že som niečo zaujímavé objavil. Mám na mysli hlavne obsahové spojenia a významy, formálne podobné diptychy dokáže spraviť veľa ľudí.

Experimentoval si s médiami fotografie formou techniky monotypie. Čo ti táto technika ponúkla na rozdiel od klasických techník?

Na začiatku 90. rokov mi začal predkážať realizmus fotografie. Aj keď som experimentoval v niektorých projektoch s farbou, jedným z mojích výskumov bola deštrukcia čiernobieleho fotografického obrazu a vytvorenie nového odkazu, správy. Objavil som techniku monotypie, pri ktorej som odtláčal vo vode čiernobiely fotografický obraz na plátno. Emulzia tejto fotografie sa deštruuje, niečo zostane na plátne a niečo na pôvodnej fotografii. Svojím spôsobom som nadviazal na výskumy informelu 60. rokov, alebo ešte skôr na výskumy Vladimíra Boudnika s odtláčaním zhrdzavených vecí. Zatiaľ čo moji predchodcovia používali papier, ja som sa ešte „pohral“ aj so vzťahom olejomalba a fotografia. Realizmus fotografie kedysi nahradil olejomalbu na plátne ako médium. V súčasnosti je fotografia tak „slobodná“, že môže tento realizmus premeniť na abstrakciu a všetko sa to zase naopak odohráva na plátne. Zároveň ide aj o procesuálne umenie, pretože odtláčanie prebieha 2-3 týždne a výsledok je v „Božích rukách“. Emulzia svojím spôsobom hnije a tým sa premieňa v čase na novú kvalitu. V mojej tvorbe vždy išlo o zachytenie času. Výsledkom je akési vrstvenie, fotografická archeológia v našom vlastnom vnútri. Takto zrealizovaných monotypií mám veľa a neboli veľmi vystavované. V týchto experimentoch ma podporovala hlavne Alena Vrbanová, ktorá sa zaoberala súčasťou grafikou. Ako kurátorka prehliadok súčasnej grafiky v Štátnej galérii v Banskej Bystrici vedela dopredu odhadnúť význam týchto intermediálnych monotypií.

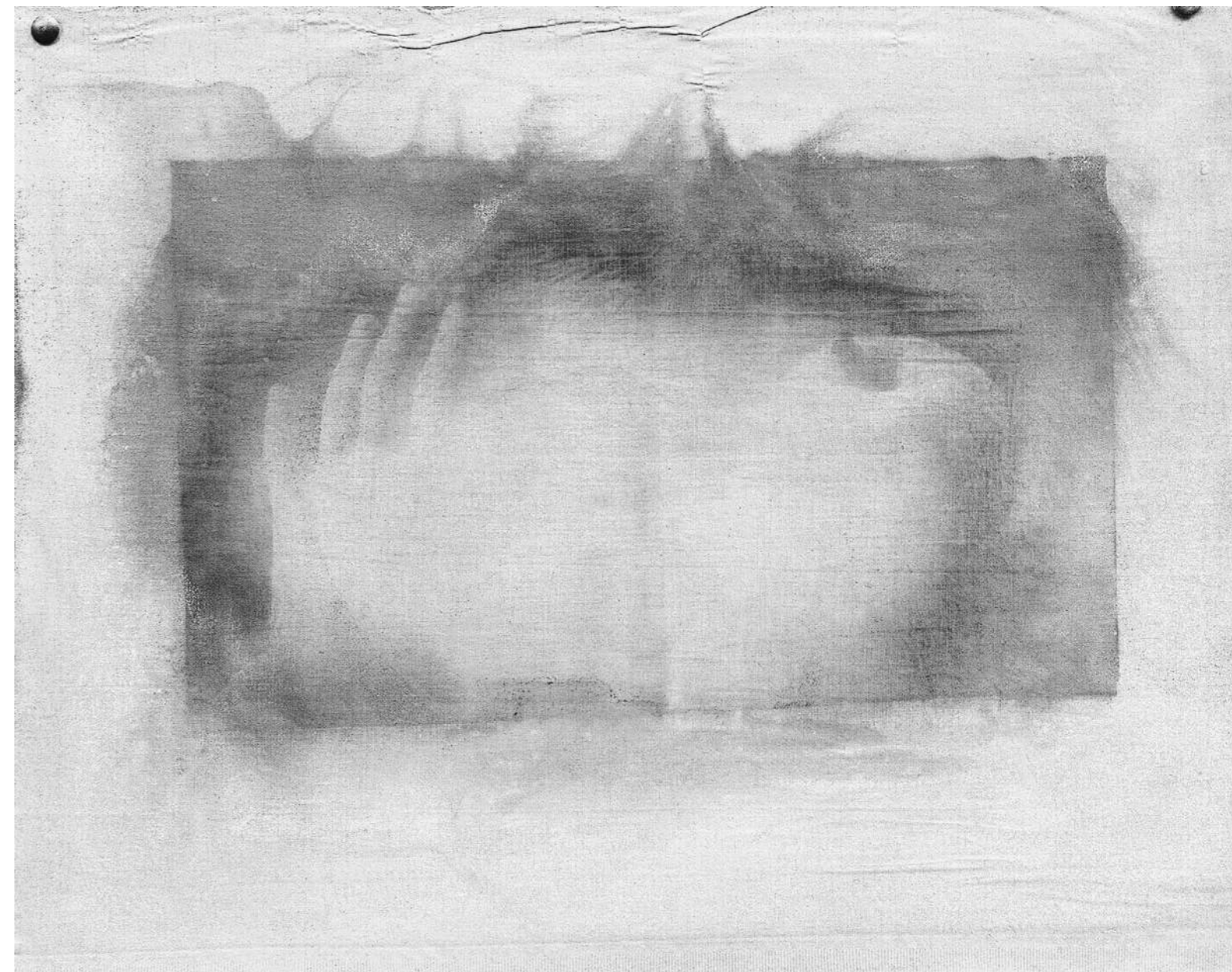

Fotomontapie, 90-te roky

Tvoja súčasná tvorba už nie je natoľko osobná a existenciálna ako v 80. rokoch, o to viac sa zameriavaš na históriu a apeluješ na diváka v spoločenskom, politickom a kultúrnom kontexte našej krajiny, ale i globálne. Je upozorňovanie na súčasný stav spoločnosti dôležité?

Som z generácie, ktorá sa snažila prostredníctvom umenia upozorniť na spoločenské problémy a vizuálnym jazykom povedať to, čo sa ťažko artikuluje slovami. Dnes často mladí umelci nevedia o čom má ich umenie hovoriť. Námety ich diel sú absurdné. Kto iný ako umelec

by mal povedať pravdu o spoločnosti, ktorá sa zmieta v marazme. Často víťazí manažment nad kvalitou diela. Sú umelci, ktorých práce sú mediálne známe, ale stojí to celé za kočku. Stále sú tu aj autori, ktorí o medializáciu nestoja a ich práca z dlhodobého hľadiska je prínosná a kvalitná.

Fotomontopia, 90-te roky

Na každom kroku dnes počujeme o tom, aká je dnešná doba stresujúca a uponáhľaná, ako egoizmus a túžba po všetkom, čo môžeme mať, prevyšuje základné hodnoty ako rodina, láska, spolupatričnosť, čoho dôsledkom je morálne prázdno. Do akej miery je podľa teba dnes dôležité navrátiť sa tak povediac „sám k sebe“?

Áno, všetko je to pravda. Hodnoty sú naruby a nikto nevie, kam to celé bude smerovať. V dejinách spoločnosti v takýchto situáciách často dochádzalo k deštrukcii, k zničeniu hodnôt a ľudia boli nútení začínať odznova.

Ja osobne som z tejto doby rozorvaný a útočisko hľadám na kopaniciach, kde sú ľudia vystavení každodennému zápasu

Československo, 1992

Len 40, 1985

o prežitie a ich ľudský rozmer je celkom iný ako v meste. Kolobeh prírody takisto vnáša svoj „řád“ do života týchto ľudí na vidieku. Je mi tam jednoducho lepšie ako v meste naplnenom egoizmom a stresom.

Vždy si hovorieval, že „v umení by malo ísť o pravdu, i keď sa za ňu musí trpieť“. Stretávaš sa v umení často s potrebou, či nutnosťou bojovať a niešť za to konzekvencie práve v tejto súvislosti?

Kedysi som sa stretával, dnes je to ojedinelé, pretrváva to hlavne u kolegov rovesníkov, ako je napríklad Peter Kalmus, ktorý využije každú príležitosť aby „zaťal do živého“. U mladších to postrádam, často riešia formálne a manažérske náročné projekty, ale bez obsahu.

Sme predsa len malá krajina, a preto, ako vnímaš vzťahy medzi fotografiami na Slovensku?

Nebohý architekt, profesor Marin Kusý hovoril: „Malý národ, malí ľudia“. Je tu príliš málo energie na to, aby niekto mohol vyrásť, preto sa musí ísť do sveta a až potom nastane uznanie doma. Je veľkou škodou, že ľudia viacej pracujú na tom, aby niekoho ponížili a pokorili, miesto toho, aby uznali jeho kvality. Netreba lipnúť na uznaní za prácu, ale nájsť si iné krásy života, ktoré dávajú človeku zmysel. Takou hodnotou môže byť napríklad okruh blízkych priateľov, alebo rodina.

Francúzi spravili Picassa veľkým, pretože sami sú veľikánskym národom s desiatkami miliónov ľudí. Na Slovensku úžasne chýba veľkorysosť. Ľudia aj vedia, že niekto robí dobré veci, ale reakcia je taká, že ho treba potopiť. Taký pocit mi zostal napríklad z komunizmu: možno som trochu vyčnieval, a tak ma bolo treba skosiť. Ale dnes mám, žiaľ, ten istý pocit: jednoducho, kto vyčnieva, treba ho zničiť. Kto má svoj názor a je odlišný, tak je automaticky nepriateľ. Moje postavenie na Slovensku je skutočne jedinečné, 23 rokov som nesmel mať výstavu na festivale Mesiac fotografie alebo v Stre-

deurópskom dome fotografie. Napriek tomu všetkému pomáham, kde môžem, napríklad na výstavu k storočnici Martina Martinčeka sme s manželkou o Martinovi Martinčekovi zmontovali dokumentáciu do obrazových blokov. Táto dokumentácia bola publikovaná aj v katalógu bez nášho vedomia.

Stát' sám proti davu, ale s vlastným a odlišným názorom, bolo v každej dobe náročné. Je to podľa teba podobné i dnes?

Určite áno. Vždy bolo ťažké mať iný názor ako väčšina a stáť si za ním, ale obyčajne ten názor jednotlivca sa postupom času ukázal pravdivý.

Raz som o tebe v jednom článku napísala, že divákov konfrontuješ s realitou prostredníctvom kontrastov dobra a zla tak, ako v rozprávke, na konci ktorej však nemusí byť vždy happy end. Ako je to teda so šťastnými koncami, existujú vôbec, alebo je to len ilúzia?

Keby šťastné konce neexistovali, stratili by sme vieru a zmysel života. Ale na druhej strane poznám veľa osudov, kde sa šťastný koniec nenaplnil a bolo to veľmi smutné. Sledovaním času som často skončil v depresii, že všetko sa rozpadne, zhynie alebo sa inak zničí. Je tu ešte kolobeh, že na starom vzniká nové, a to je nádej, že to nové sa bude vyvíjať a kvitnúť. Sú tu študenti a naše deti, a tí poniesú tú krásu života ďalej, aj keď človek bude už „pod drnom“.

Kedy a ako sa môže podľa teba umelcovi stať, že z jeho tvorby vyprchá obsah a stane sa formalistickou?

Tvorba sa zvyčajne stane formou, keď sa obrázky dobre predávajú a idú na odbyt, vtedy už netreba rozmýšľať nad obsahom. Vo fotografii na Slovensku to však neplatí, lebo trh s fotografiami neexistuje. Tu je človek skôr v pozícii či dokáže tvoriť, alebo nie. V komunizme sme robili do šuflíka a pre najbližšie okolie. Bezobsažné veci vtedy nemali význam.

Dnes sa mi zdá, že veľa „umenia“ je bez obsahu, čas všetko preverí a za pár rokov si už nikto nespomenie na niektoré veci, ktoré sú dnes na výsluní a možno sa bude uvažovať o veciach, o ktorých dnes nikto ani nevie. Objavovať hodnoty je úloha umenovedy.

Je podľa teba dôležité tvoriť bez prestávky? Kedy hrozí riziko, ako sa hovorí, „vyhorenia autora“?

Osobne som skoro vždy musel mať iné povolanie, ako byť voľným umelcom. Zarábala som si rôznymi zamestnaniami a tvoril som popri tom. Niekedy sa to dalo, niekedy nie. Ale tá vnútorná potreba spraviť umenie bola skoro vždy.

Život je veľmi zložitý a nedá sa tvoriť bez prestávky. Sú obdobia, keď človek musí zabezpečiť rodinu, alebo sa musí

postarať o rodičov, alebo je chorý a podobne. Takto vznikajú tie prerušenia tvorby, ale silná osobnosť sa k tvorbe znovu vráti. Vyhorenosť obyčajne prichádza po veľkých výkonoch, ale časom sa tvorivosť zvykne vrátiť.

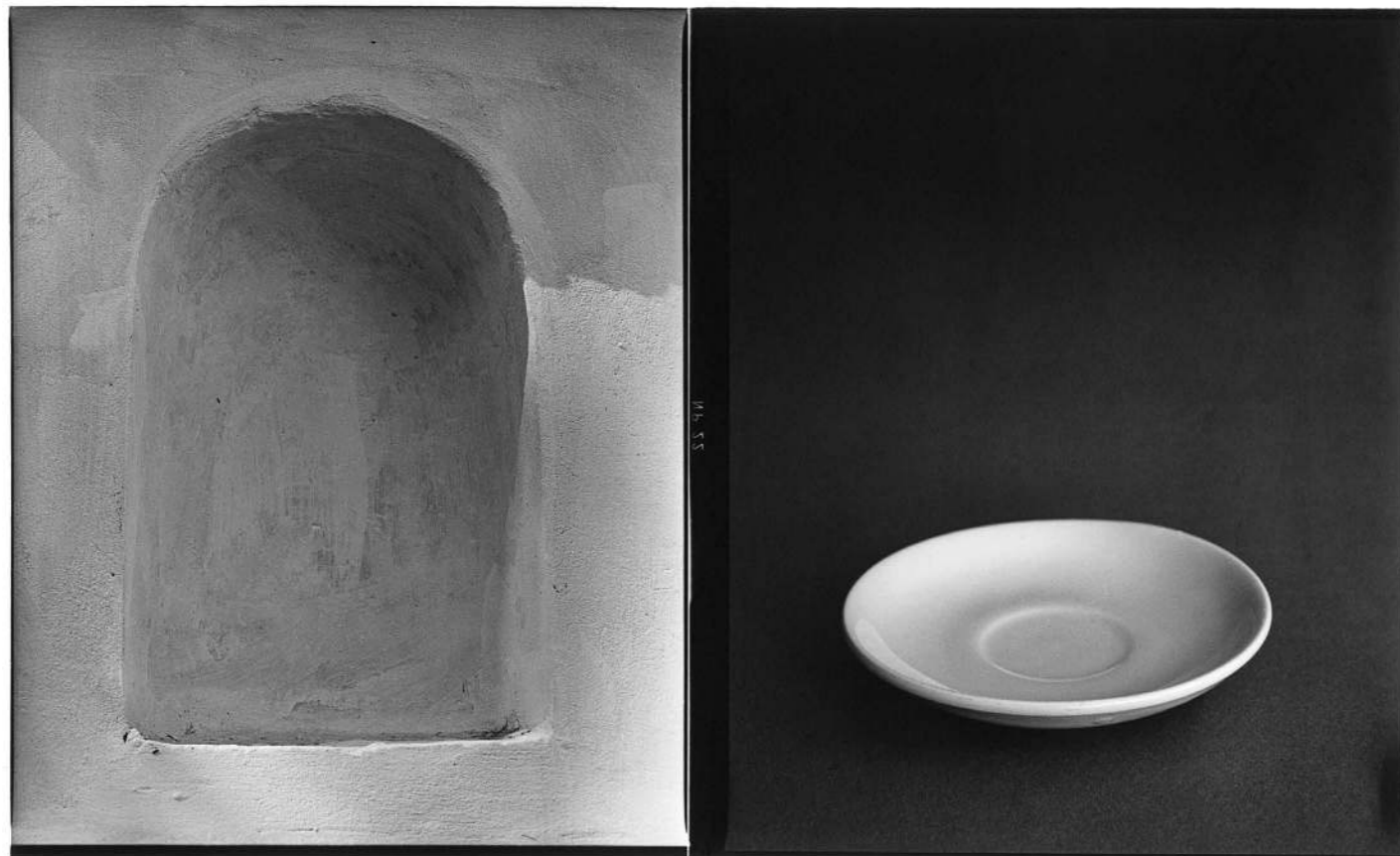
Vždy pracuješ na dlhodobých projektoch, dokonca niekoľkoročných. Čo všetko ti poskytuje magickosť času?

Čas je mojím základným momentom pre tvorbu, vďaka fotografickému médiu. Svojím spôsobom ho zakomponujem do každého môjho obrazu.

Má podľa teba umenie zmysel a význam?

Fotografia je pre mňa ako droga. Každá nová dobrá fotografia mi pomáha prežiť. Každá doba, počas ktorej sa nemôžem fotograficky prejaviť, mi prináša vnútorné

rozorvanie, pocity beznádeje, depresiu. U Bohumila Hrabala som sa dočítal, že veľa ľudí píše preto, aby nespáchali samovraždu. Ja vlastne miesto písania fotografujem. Aby som prežil, musím zo seba fotograficky vydať to, čo cítim. Kedysi som si myslel, že sa treba vysloviť a mancovať sa pred druhými. Dnes mi stačí jeden priateľ, ktorému dôverujem, a keď jemu moje nové veci niečo hovoria, potvrdí to moje pocity, a to mi stačí. Viac verím človeku, ktorý pozná kontinuitu mojej tvorby a jeho kritickým pripomienkam, ako chválospevom, ktoré mi nič nehovoria. Život ma naučil, že úspech znamená ustrnutie, a tak vlastne deformujem sám seba a pristihujem sa pri určitom sadomasochizme. Dávno je preč doba, keď som ako mladý bol presvedčený, že moja práca má zmysel. Až čas preveruje veci a ten je neúprosný.

Duchovná potrava, 1992

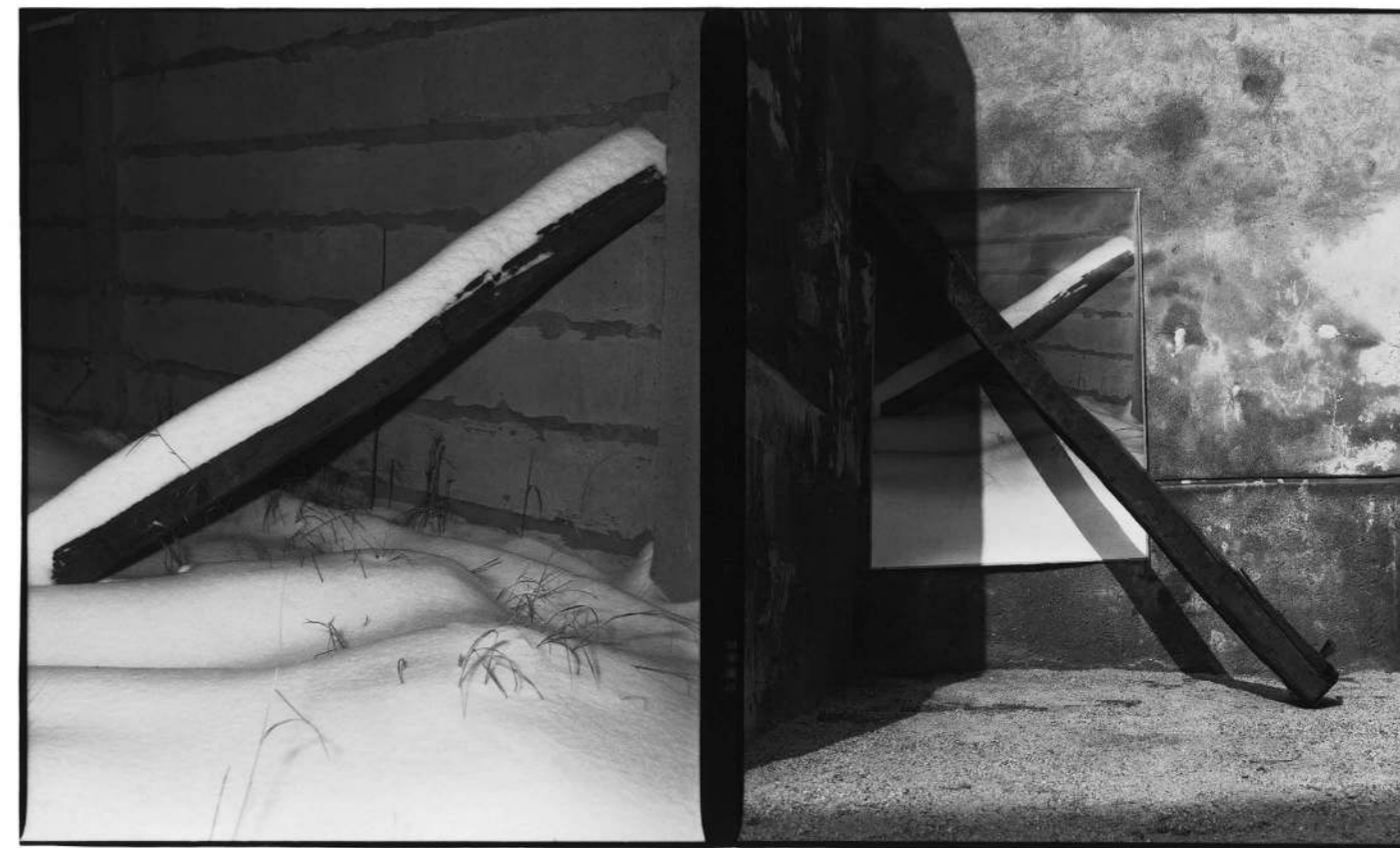
Ako vnímaš komerčnú sféru umenia a konkrétne fotografie, teda diela na predaj, zaujíma ťa alebo ňou opovrhuješ?

Komerčná sféra vo fotografii má dve podoby - užitá a voľná tvorba. V oboch prípadoch umožňuje fotografom, aby prežili. S voľnou tvorbou sa na Slovensku nedá preraziť. Neexistuje tu špecializovaná galéria na predaj fotografií a nie sú tu ani zberatelia, ktorí by sa špecializovali na fotografiu.

Užitá tvorba je dôležitá, aby sa fotografi užívali. S digitalizáciou prišiel aj názor, že každý človek môže fotografovať, a tak veľa roboty pre profíkov nezostalo. Náš nebohý profesor Šmok na FAMU hovoril, že kvalitu fotografie vie posúdiť málo odborníkov, a tak v súčasnosti nekvalita často víťazi a veľa ľudí o tom ani

nevie. Ja, žiaľ, neviem manažovať predaj svojich voľných vecí a ani na to nemám čas, tak mi to všetko zostáva v ateliéri. Keď niekto rozumie mojim veciam, tak rád podarujem obrázok, najradšej adjustovateľný, aby fotka bola objektom.

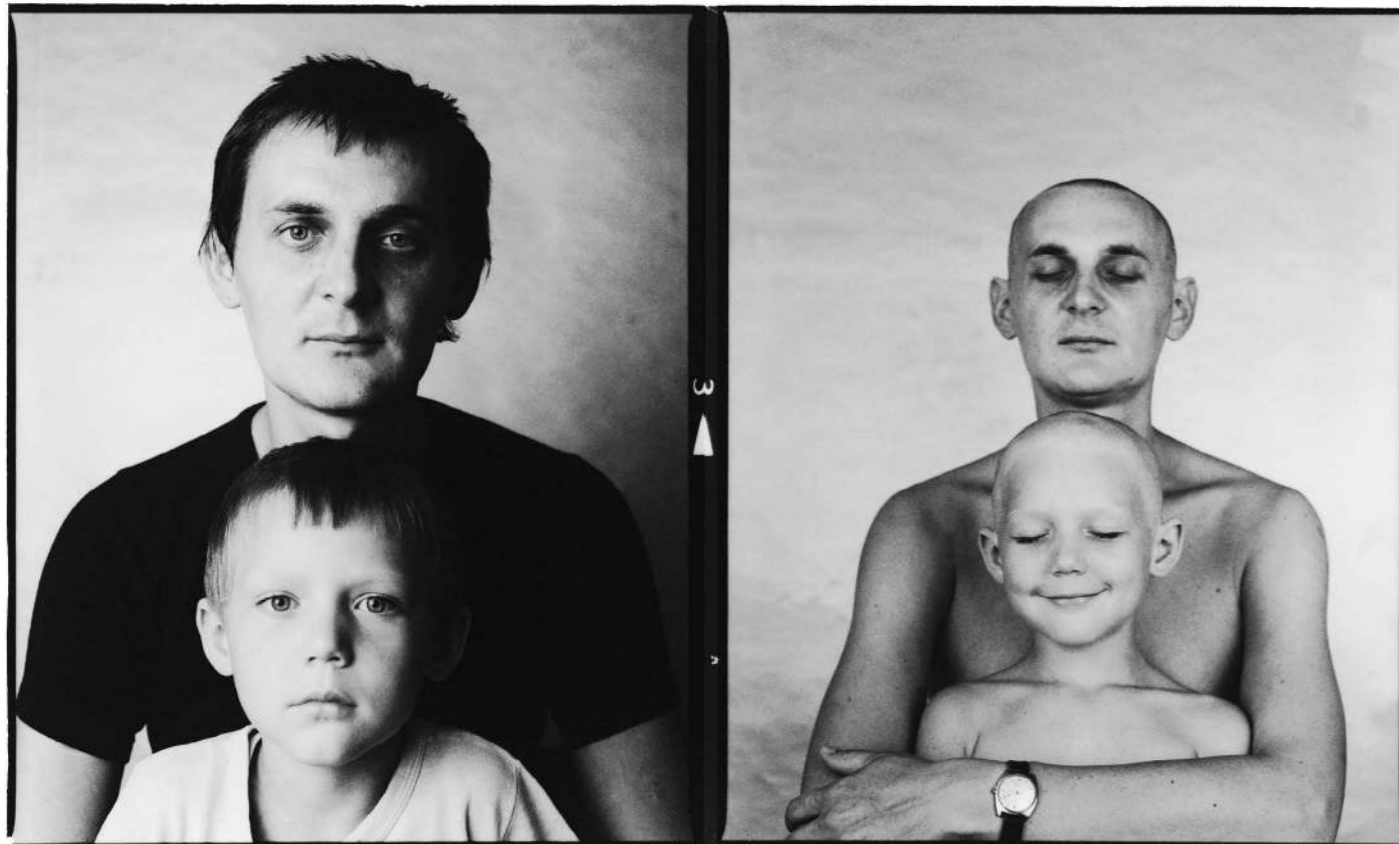
V roku 1990 si na Vysokej škole výtvarných umení založil štúdio fotografie, kde dodnes vedieš ateliér Laboratórium fotografie. Ako tvoja študentka si pamätám, že študovať u teba v ateliéri nebolo ľahké. Od študentov si totiž vždy vyžadoval systematickú prácu, detailne premyslené významy a hlavne zodpovedanie si otázky „prečo toto tvorím“, teda pracovitosť a tvrdú drinu. Ale viem, že rovnako náročný si aj k sebe samému. Naučil si nás napríklad aj to, ako sa emocionálne zblížiť s vrchármi na Liptove i s modernizmom Berlína, ale aj mnoho

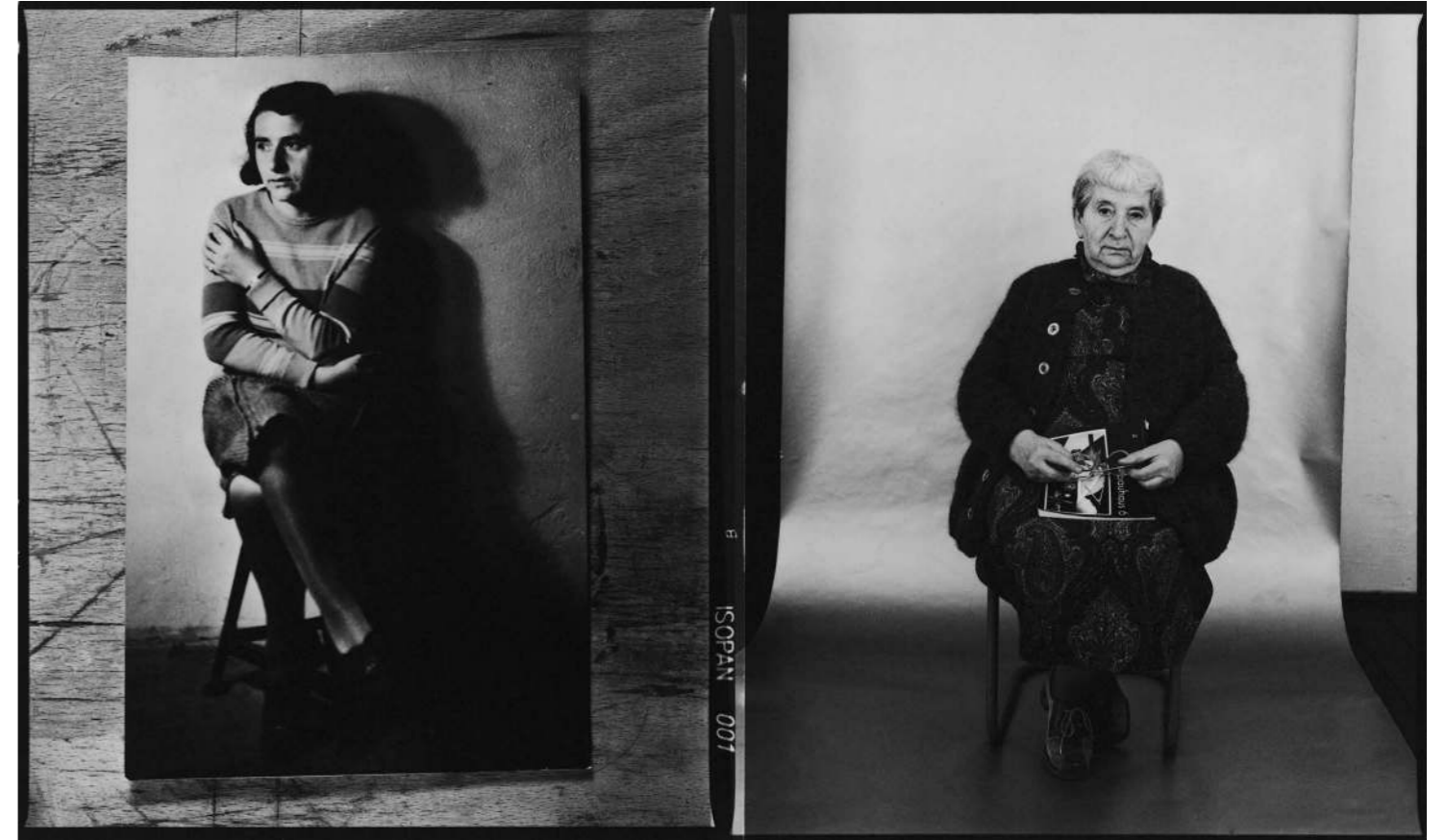
Fotografický kríž, 1991

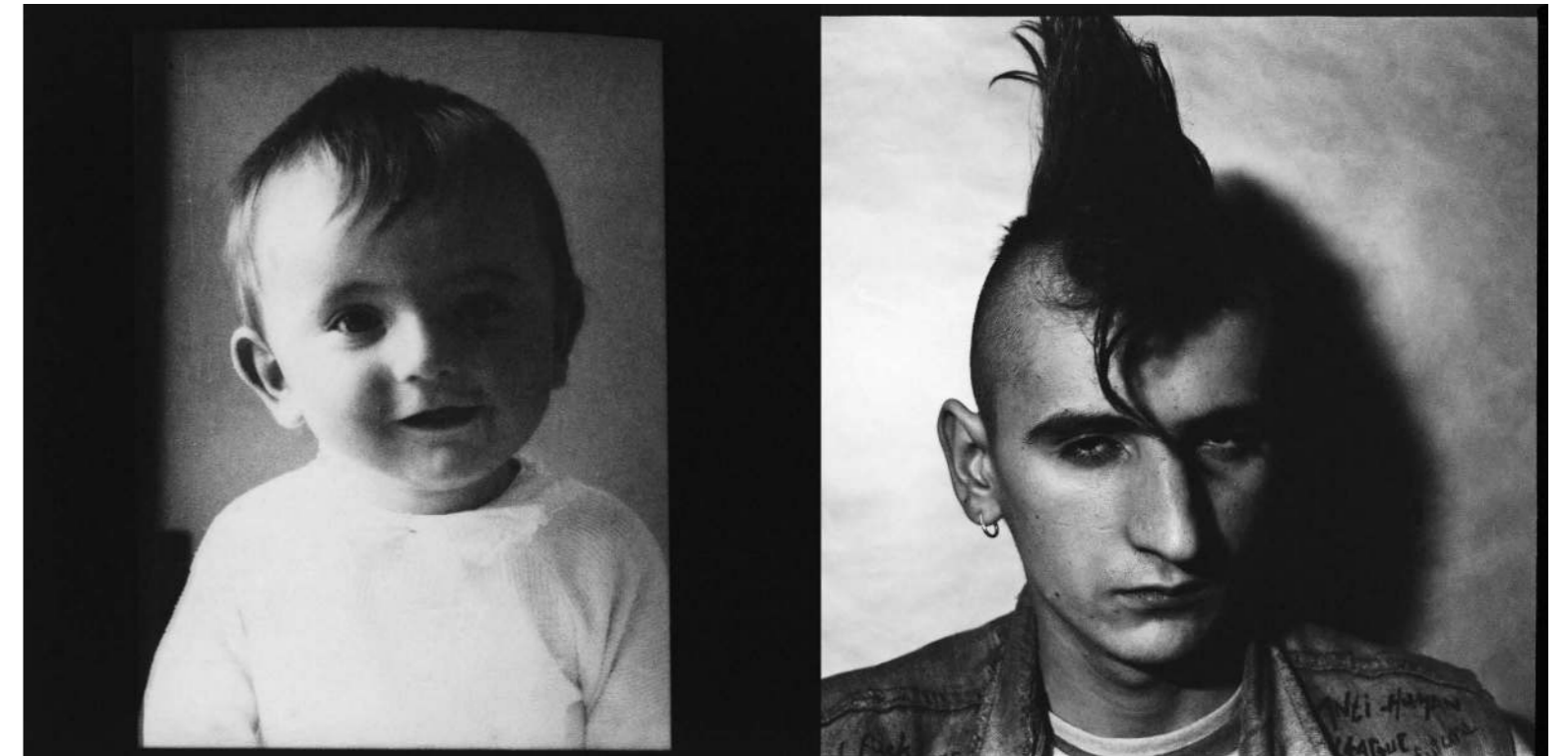
Manifest času, 1976 - 84

S Ondrejom, 1989

Irena Blúhová, 1933 - 83

Peter, 1967 - 87

Muž a jeho smrť, 1979 - 80

Robia šaty človeka?, Anna, 1988

iného. Do pedagogického procesu každoročne zaraďuješ tvorivé fotografické dielne a organizuješ množstvo výstav. Keď sa ti so študentami podarí zrealizovať kvalitnú výstavu, máš určite veľkú radosť. Čo takéto úspechy znamenajú pre teba ako pre pedagóga a ako pre umelca?

Posunúť dopredu výučbu fotografie bolo pre mňa vždy dôležité. Podľa Komenského viem, že najlepšie je to priamo v teréne a ísť vlastným príkladom, preto tie tvorivé dielne. Niekedy som nemal poňatia, či to má zmysel, ale väčšina z vás už je v praxi dlhšiu dobu a zrazu vy na základe vlastných skúseností mi potvrdzujete, že to zmysel malo. Zorganizovať dielňu, povybavovať všetko okolo, je často nad silu jedinca, ale keď sa to vydarí, tak je to potom pohoda. Aj teraz sme v Dome fotografie v Liptovskom Mikuláši, kde pripravujeme ateliérovú výstavu a za pár dní chceme vycestovať k našim rumunským Slovákom, skúmať archetypy, ktoré si títo ľudia uchovali vyše 200 rokov.

V roku 2011 si k 20. výročiu založenia Katedry fotografie a nových médií na VŠVU zorganizoval veľkú retrospektívnu výstavu prác pedagógov, absolventov a súčasných študentov. Ako si spomínaš na začiatky práce na katedre? Zmenilo sa odvtedy toho veľa?

V roku 1990, keď som zakladal štúdio fotografie, som bol celkom sám. Dnes Katedra fotografie zamestnáva veľa ľudí, ktorí si ani nevedia predstaviť, že niekde bol začiatok a začínalo sa z ničoho a bolo treba presadiť, že toto médium má právo byť na VŠVU. Mám veľkú radosť zo spomínaného katalógu, ktorý zosumarizoval 20 rokov práce katedry a ukázal, že to má zmysel, že na Slovensku vyrastá kvalitná generácia mladých tvorcov, ktorí sa vedia vyjadriť týmto krásnym médiom. Tento katalóg otvoril oči aj českým kolegom, ktorí doteraz našu školu podceňovali a pochopili, že sme iní, ale nie horší ako oni.

Ako vnímaš dnešného študenta a jeho schopnosť vstrebávať množstvo informácií, nových technológií a predovšetkým jeho postoj k tvorbe?

Keď som bol mladý, tak systém, v ktorom sme žili, nám veľa vecí bránil. Ja som napríklad nemohol študovať, lebo môjho otca vyhodili zo strany, keďže trval na odchode sovietskych vojsk. Režim sa vyložene potreboval pomstiť na deťoch týchto ľudí, a tak im bránil v štúdiu. Vtedy sme si vážili tvorbu našich starších kolegov, ktorí boli komunistami diskriminovaní. Aby som mohol študovať, musel som byť vždy oveľa lepší a pracovitejší, ako moje okolie.

Dnes je všetko otvorené a mladí majú neobmedzené možnosti. Nevedia o tom, že niečo by im mohlo byť odopierané, a možno si niektoré veci ani tak moc nevážia. Často objavujú veci, ktoré sú dávno objavené, stačilo by sa len trochu poprehrávať v minulosti. Ale vždy sa nájde pár takých, ktorí s úžasným nasadením pracujú a chcú dokázať niečo nielen v našom regióne, ale aj na medzinárodnej scéne. S takýmito študentmi je radosť pracovať, lebo sú obohatením aj pre pedagóga. Počas môjho pôsobenia som mal viacerých takých študentov.

Čo by si odporučil študentom, akou cestou sa majú vydať, aby ich tvorba bola zmysluplná?

Nesnažiť sa o krátkodobý úspech hneď a teraz, ale poctivo presadzovať veci, o ktorých je človek presvedčený, že majú ľudský rozmer a zmysel, a čas určite potvrdí, že ide o kvalitu.

Vo svojom Ateliéri na VŠVU mávaš aj zahraničných študentov. Ako vnímaš ich pohľad na fotografiu? Je komunikácia s nimi odlišná na rozdiel od slovenských študentov?

Áno, často výuka na iných školách je iná, ale nachádzame spoločnú reč.

Olympijsky žiadostivá, 2013

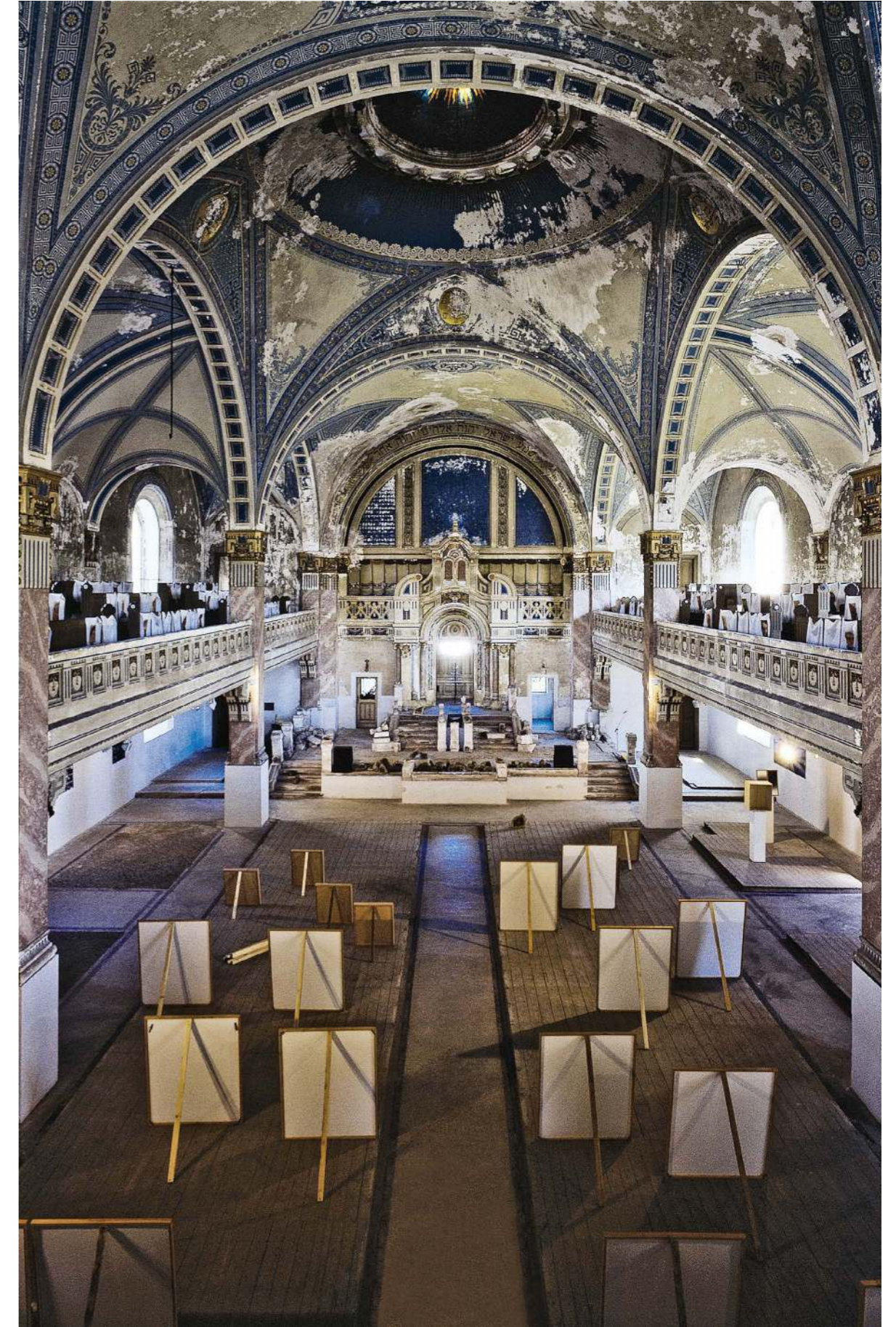
Plačúca zamrznutá, 1987

Pocta Palachovi, 1988

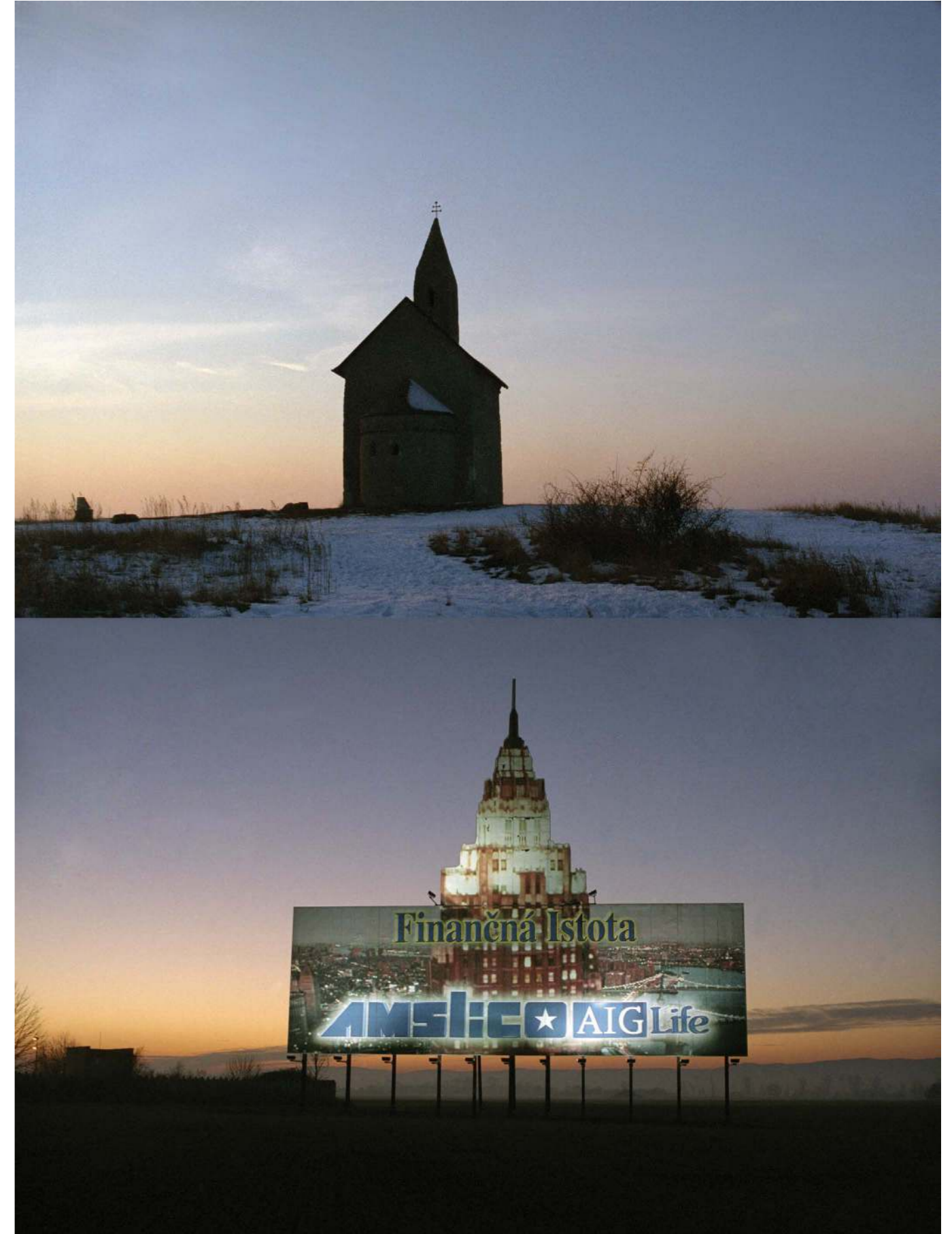
Plátna spomienok a zabúdania, synagóga Trnava, 1997

Ekumenická bohoslužba, synagóga Liptovský Mikuláš, 2003

Projekt Slovensko tajomná a spirituálna krajina, 2000 - 2007

Projekt Slovensko tajomná a spirituálna krajina, 2000 - 2007

Inštalácia v Mattres factory Pittsburg, 1995

Vyučoval si aj v zahraničí, aká bola táto spolupráca?

V 90. rokoch som učil na RISD v hlavnom meste štátu Rhode Island v Providence na jednej z najlepších umeleckých škôl na východnom pobreží USA. Bola to cenná skúsenosť. Mal som nabitý kurz, moje prednášky s prezentáciou umenia vtedy amerických študentov nesmierne oslovovali. Skúsenosť s totalitou, ktorú sme ako umelci z Východnej Európy mali, bola pre nich nesmierne inšpiratívna. Za štúdium platili veľké peniaze, a tak si vážili možnosť vzdelávať sa. U nás to nie je až tak cítiť.

Pre mnohých umelcov, bolo a aj je ťažké žiť v našej krajine. Avšak ty s tým bojuješ a pritom neustále objavuješ jej krásy a tajomstvá. Ako vnímaš prepojenosť s rodnou zemou?

Tuto krajinu mám nesmierne rád, už za komunizmu som mal možnosť emigrovať, ale nikdy som na to nepomyslel. Baví má odovzdávať tajomstvá o krajine mojim nasledovníkom. Prostredníctvom tvorivých dielní som mal možnosť ukázať Slovensko množstvu našich, ale aj zahraničných študentov takou formou, akú by nikdy neboli zažili. Vždy sa snažíme ísť na doraz, analyzovať veci a pokúsiť sa vizuálom

vyjadriť to, čoho sme sa dopátrali. Moji doktorandi Boris Németh a Martin Kleibl pokračujú v mojich stopách a uvedomujú si, že to smerovanie má zmysel.

Tento rok uplynulo 100 rokov od narodenia významného slovenského fotografa Martina Martinčeka, ktorého si osobne poznal a fotografoval. Ako ho vnímaš v kontexte svetových dejín fotografie, a aké sú tvoje spomienky naňho?

Martinček v živote zažil nesmierne zložité veci - od straty vlastnej rodiny, čo nechtiac sám spôsobil, až po prenasledovanie komunistickým režimom. Myslím si, že to boli tie dôležité momenty, ktoré ho poznačili aj vo fotografickej tvorbe. Ako intelektuál si dokázal vybudovať empatiu k obyčajným ľuďom a tí ho za to odmenili, že mohol nafotiť ich vnútro. Ja som Martinčekovcov (jeho druhou manželkou bola významná slovenská maliarka Ester Šimerová) zažil v 80. rokoch, keď si už užívali plody staroby. Boli to pre mňa čarovné stretnutia u nich doma, alebo v ateliéri pani Šimerovej v Liptovskom Mikuláši. V kontexte svetových dejín fotografie má Martinček určite hĺbkou svojej tvorby jedinečné postavenie, len sa obávam, že o ňom svet asi veľa nevie. Presadiť tvorbu dobrého slovenského autora si vyžaduje aj kvalitných kurátorov, ktorí majú schopnosť uvedené dielo na svetovej scéne obhajovať, a to Slovensko doteraz nemalo.

Dušan Hanák sa vo svojom filme „Obrazy starého sveta“ pýta slovenských vrchárov z Liptova, inšpirujúc sa pritom tvorbou a ľudskosťou Martina Martinčeka, čo je v živote najdôležitejšie. Keďže aj teba často vo fotografii zaujímajú obyčajní, ale za to číristí ľudia, čo je podľa teba v živote najdôležitejšie?

Náš súčasný svet stratil veľké vzory, ako boli napríklad Albert Schweitzer, alebo Gándhí. Vedieť sa obetovať pre druhých, to sa už dnes nenosí. Egoizmus a sloboda jedinca sa stali najdôležitejšou veličinou, ktorá nie vždy môže prinášať spoločstvu pozitívne hodnoty. Za najdôležitejšiu v živote pokladám lásku a schopnosť ľúbiť a odpúšťať.

Inštalácia Pocta Duane Michalsovi

Nová spiritualita, evanjelický kostol Zacharovce, 2010

Ak sa dá podľa teba zhrnúť do jednej vety poslanstvo Tvojej tvorby, čo by to bolo?

Láska, fotografia, empatia...

Lutuješ nejaký záber, ktorý si neurobil?

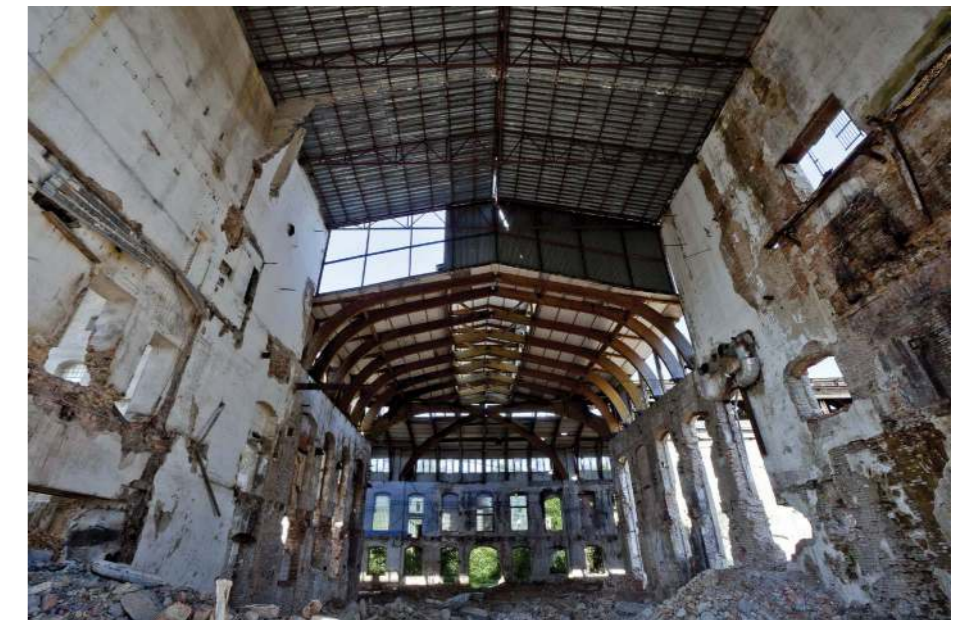
Veľa záberov som premárnil, ale ľutovaním sa nič nevyrieši.

V súčasnosti priebežne na svojich projektoch spolupracuješ so svojou druhou manželkou Monikou Stacho. Aká je umelecká tvorba manželov fotografov, keď je to takpovediac „v rodine“? Inšpirujete sa navzájom, tvoríte aj počas bežného každodenného zhonu? Alebo inak povedané, vidíš rozdiel medzi tvorbou a životom?

Keď sme hľadali náš nový byt, tak sme mali dve možnosti, mať ateliér a menší byt, alebo väčší byt a ateliér mať doma. Rozhodli sme sa pre tú druhú alternatívu, lebo tú prvú som už poznal. Máme ateliér doma, a tak sa náš život prelína s našou tvorbou a z toho asi aj prirodzene vznikla naša autorská dvojica. Spolupracovali sme už na viacerých projektoch ako boli napríklad Dva domy jedného pána, Nová spiritualita, alebo Domy. Niekedy je pri deťoch ťažké sa sústrediť na prácu, ale keď idú spať, nastane pokoj, a vtedy sa koncentrujeme. Už vyše roka máme útočisko aj na chalupe, kde sa zdržujeme najradšej. Okrem ateliéru tam máme aj veľkú stodolu a oba priestory sme využili na prípravu posledných výstav. Sme na kopanici, máme dobrých susedov, sme bez televízie, ale s internetom. Sústreďenie na prácu v tomto prostredí je vynikajúce. Priznám sa, že moja viera v ľudské hodnoty práve na kopaniciach oveľa viac oživa, ako v meste v Bratislave.

Nová spiritualita, 2011,
Nowy Korczyn, PL

Nová spiritualita, 2012,
Pohronský Ruskov, Cukrovar

Synagóga Bytča,
2010, Bytča

z cyklu Dva domy jedného Pána, Komárno, 2008 - 2010

z cyklu Dva domy jedného Pána, Prešov, 2008 - 2010

z cyklu Dva domy jedného Pána, Šaštín, 2008 - 2010

Zatiaľ tvojou poslednou, nedávnou výstavou bola monografická výstava PH FAKTOR POZITÍVNY (výber z fotografickej tvorby 1983 – 2013) v Nitrianskej Galérii počas mesiaca september. Išlo síce nie o retrospektívnu, ale o priezovú výstavu tvojej tvorby. To, že fotografiu vnímaš ako pozitívny faktor, je cítiť na každom vystavenom projekte. Prečo ste sa s kurátorkou Barbarou Geržovou rozhodli práve pre daný výber vystavených diel?

Samozrejme, že medzi nami pri výbere iskrilo, sú to generačné rozdiely, autor svoju tvorbu vníma inak ako kurátor, a keď sú tvrdohlaví, tak to potom iskrí. Ja som nakoniec ustúpil. Momentálne sa starám o svoju maminku a nechce sa mi míňať drahocenný čas presvedčaním a nechcem ísť ani do konfliktu. Výberu by bolo treba venovať oveľa viacej času, a ten sme obaja nemali. Osobne som presadzoval vystavenie mailartového projektu, ktorý sa mi zdá na slovenské pomery jedinečný, ale ustúpil som a prezentovali sme náznakovú rekonštrukciu inštalácie „Plátne spomienok a zabúdania“ zo synagógy v Trnave. Ja si pamätám pocit z pôvodnej inštalácie v Trnave a táto rekonštrukcia je slabým odvarom, ale reakcie ľudí na rekonštrukciu v NG boli veľmi pozitívne. Nevadí, nie je všetkým dňom koniec, a čím neskôr bude prezentovaný mailartový projekt, tým to bude väčšie prekvapenie pre mladú generáciu, že niečo také mohlo vzniknúť tu, v týchto našich končinách.

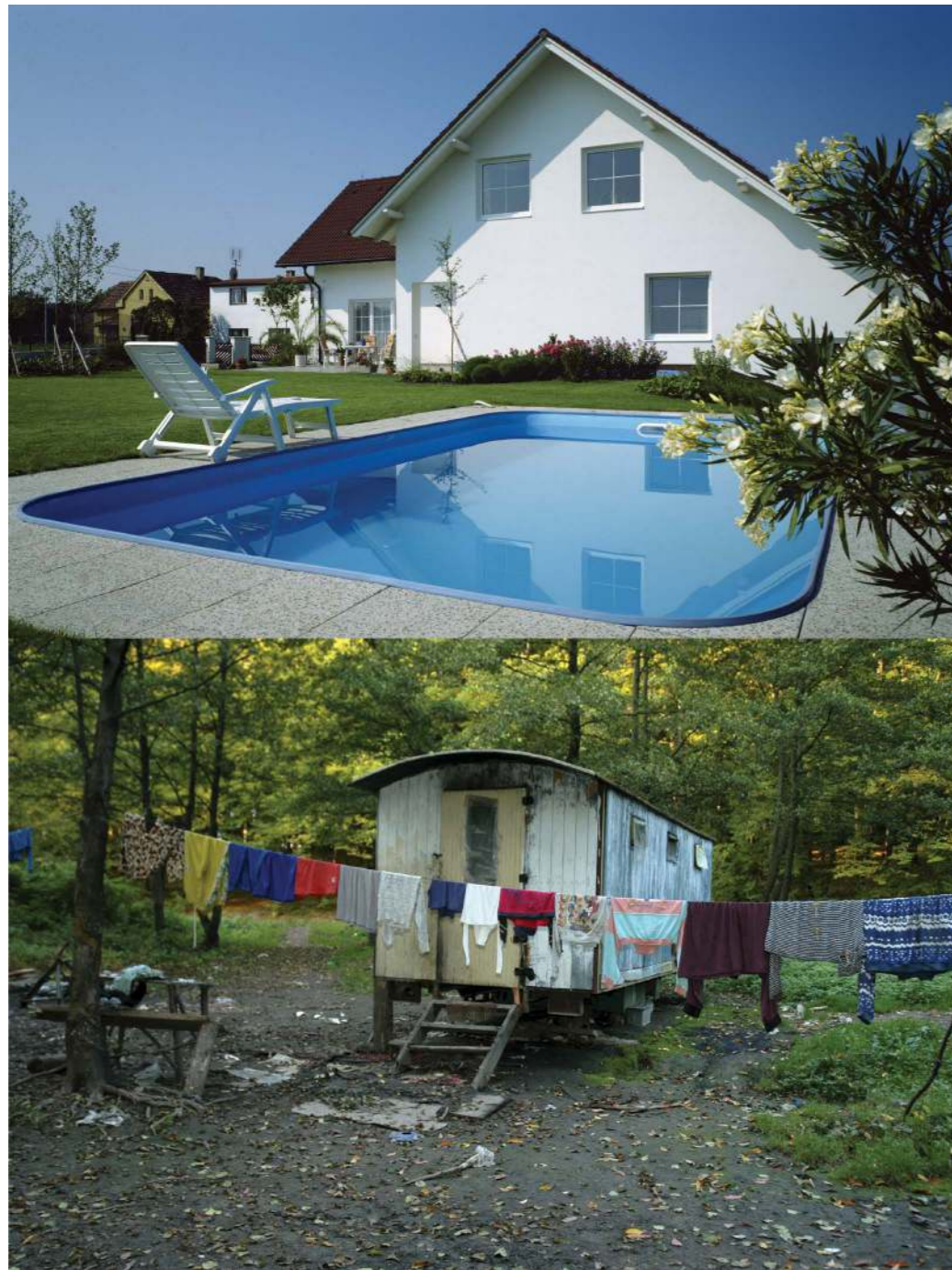
Viem, že tvoja tvorba je natoľko rozsiahla, že by sa nevmestila do priestorov tejto galérie. Nakoľko si veľmi plodný autor, bolo by vôbec možné vystaviť tvoju kompletnú tvorbu na pôde jedinej inštitúcie akou je galéria?

Áno, pri výbere vecí do Nitrianskej galérie sme mali problémy, ktoré výtvarné projekty dať a ktoré nedat'. Niektoré som ani nestihol zrekonštruovať, lebo dokumentáciu musím vyhľadať a spracovať. A sú také, ktoré by som ešte rád vystavoval. Na vernisáži mi to pripomenul Milan Adamčiak, keď zaspomínal na to, ako som dával ľuďom odtláčať nohy na fotopapier a potom som im ich umýval ako Kristus svojim učeníkom, pred poslednou večerou. V hlave nosím aj nové foto, ale toho času v mojom postavení je tak málo. Som šťastný, že sa mi podarilo zrealizovať „Olympijsky žiadostivú“, ktorú som nosil dlhšie v hlave. Realizácia mi spôsobovala neuveriteľnú radosť a ďalšia radosť bola, keď som videl reakcie na túto prácu. Myslím, že to bravúrne opísal v recenzii v časopise Týždeň Juraj Kovačik.

Ale okrem výtvarných projektov, je tu ešte konceptuálny dokument, ktorý som v máji vystavil v celej synagóge v Leviciach a teraz niečo z neho reprízujem v Dome fotografie v Liptovskej galérii. Takže sú to dve časti mojej tvorby a napadá mi, že možno v SNG na oboch poschodiach by sa dal spraviť akýsi výber mojej tvorby, kde by práve poschodia boli tými dvoma pólmi mojej tvorby.

O domoch, 2000 - 2011

O domoch, 2000 - 2011

Aké sú tvoje tvorivé plány do budúcnosti?

Ako som spomenul, nosím v hlave nerealizované projekty, len toho času na koncentráciu je stále menej a menej. Jubileum bolo dobré na to, že som celú svoju tvorbu zhromaždil a uložil v mojom novom depozite na Myjave, kde sa cítim najlepšie. Keďže tieto veci sú na poriadku, vznikol priestor na realizáciu vecí, na ktoré sa doteraz nedostalo.

Potrebný čas chcem venovať aj mojej rodine, pretože už nie som mladík, ktorý ide bezhlavo za slávou, ale cítim zodpovednosť aj voči svojim deťom. Vraciam sa do minulosti a spomínam si, čo mi dal môj otec a snažím sa niečo podobné sprostredkovať aj Ester a Jonášovi. Sú to moje zážitky z detstva, z prírody, a tu by bol aj priestor na tvorbu. Stačilo by tie tajomné veci, ktoré spolu zažívame, zachytiť niektorým súčasným médiom. Ale nosím aj iné plány v hlave a uvidíme, čo sa mi podarí realizovať.

Ak by si si mohol znovu vybrať, chcel by si v živote robiť niečo iné ako fotografiu?

Uvedomujem si, že som vlastne šťastný človek, aj keď na začiatku to bolo všelijaké. V živote robím to, čo ma nesmierne baví a čo viac môže človek chcieť. Fotografia mi priniesla životné naplnenie a určite by som nenechal. Je to krásne a kreatívne médium. Učiť a byť medzi mladými je takisto úžasná vec.

Za redakciu časopisu ti prajem veľa tvorivých síl.

Ďakujem za rozhovor.

Boris Németh: portrét Ľuba Stacha

Prof. Mgr. Ing. Ľubo Stacho

(1953 v Handlová).

- Vyštudoval Stavebnú fakultu SVŠT /1976/ a Katedru fotografie FAMU v Prahe u prof. J.Šmoka / 1984/.
- Vojenskú základnú službu absolvoval v Armádnom výtvarnom štúdiu v Prahe /1978 -79/.
- Pôsobil ako fotograf architektúry na Zväze slovenských architektov /1979 - 1985/, neskôr v slobodnom povolaní /1986-87/ a potom ako metodik pre amatérsku fotografiu a dramaturg Komornej galérie Profil pri MDKO v Bratislave /1987 - 1990/.
- V roku 1990 založil na VŠVU štúdio fotografie, z ktorej sa postupne vyvinula Katedra fotografie a nových médií.
- Na tejto katedre vedie od roku 1991 ateliér venovaný dokumentu a presahom do iných médií pod názvom LABORATÓRIUM FOTOGRAFIE.
- V roku 1995 habilitoval na FAMU na docenta. Ako hosťujúci profesor pôsobil na viacerých zahraničných školách. Zorganizoval a učil na vyše 45 - tich tvorivých dielňach doma a v zahraničí. Vo svojej tvorbe sa často zaoberal problematikou plynutia času a viacerých projektov venoval téme holokaustu a židovskej kultúry na Slovensku.
- Je nositeľom ceny z prvého bienále fotografie v Metropolitnom múzeu v Tokyu /1995/ a prvej ceny v súťaži fondu svetových pamiatok UNESCO /1993/. Samostatne vystavoval v USA, Kanade, Francúzsku, Poľsku, Litve, Slovinsku a ďalších krajinách. Publikoval množstvo článkov z histórie) a zo súčasnej fotografie.

New spirit, začiatok 90-tych rokov